

KİMLİK, KÜLTÜR VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE

KÜRTLER

ULUSLARARASI SEMPOZYUMU

6-8 EYLÜL 2012

BİNGÖL

*In the Context of Identity, Culture and Change From Ottomans to the
Present the Kurds International Symposium*

Di Pêvajoya Nasnamê, Çan û Guhertinê De Ji Osmanîyan Heta Îro Kurd

الأكراد من حيث الهوية والثقافة والتطور منذ العهد العثماني حتى اليوم

EDİTÖR

Doç. Dr. M. Cengiz YILDIZ

KATKIDA BULUNANLAR

Arş. Gör. Ahmet ALP

Arş. Gör. Fecri ARSLAN

Arş. Gör. Selman YEŞİL

Arş. Gör. Zahir ERTEKİN

Arş. Gör. Bedrettin BASUĞUY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

2013

II. ABDÜLHAMİT'İN KÜRT POLİTİKASI

Yrd. Doç. Dr. M. Emin ŞEN*

ÖZET

II. Abdülhamid, 1876 yılında tahta geçer geçmez ülkede birlik, beraberlik ve huzurun tesisi için seleflerinden farklı metotlar denemiştir. Osmanlı hanedanlığını 33 yıl bu politikalar sayesinde ayakta tutmuştur. Hanedanlığın her coğrafyasında farklı fikirler üreten II. Abdülhamit, Doğuda yaşayan Müslüman Kürtlere yönelik de önemli icraatlar gerçekleştirmiştir. Bunlardan en önemlisi 1891 yılında İmparatorluğun Doğu eyaletlerini denetlemek üzere Kürt aşiret reislerinin yönetiminde bir aşiret milisi oluşturmak olmuştur. Bu, Hamidiye Alayları olarak bilinmektedir. Bir diğer önemli icraatı, Arap aşiretleri için açılan Aşiret Mektebi'ne, Hamidiye Alayları'nda yer alan Kürt aşiret reislerinin yoğun istekleri üzerine Kürt çocukların da alınması olmuştur. Hamidiye Alayları ve Aşiret Mektebi, Osmanlının Doğu'da sevilmesi ve bu icraatların sahibinin de Bave Kurda olarak anılmasıyla sonuçlanmıştır. Ayrıca bu politikalar, Osmanlının Doğu'da Rus ve Ermenilere karşı gücünü artırmıştır.

GİRİŞ

Osmanlı tarihinin bir dönemine damgasını vuran Sultan Abdülhamit Han, hanedanlığının 33 yılının büyük bir kısmını uygulamış olduğu gerek iç ve gerekse dış politika sayesinde korumayı başarmıştır. II. Abdülhamit, bu politikalarını uzun süren arayışlar neticesinde ve hassas dengeler gözeterek meydana getirmiş, ayrıca dönemin piyasa koşullarını da dikkate almıştır. Sultan Abdülhamit, taşıdığı birleştirici misyonla Osmanlı egemenliğinde yaşayan birçok tebaanın huzur ve mutluluk içerisinde yaşamasını sağlamıştır. Bu tebaanın başında da Kürtler gelmektedir. Kürtler, Yavuz Sultan Selim döneminde İdris-i Bitlisi'nin aracılığıyla 1500'lerde Osmanlılara bağlanmıştı. 16. yüzyılın başından itibaren devlete sadık kalan Kürtler, Sultan Abdülhamit ile beraber altın çağlarını yaşamışlardır. Öyle ki Kürtler, Sultan Abdülhamit'i Kürtçe **Bave Kurda** yani Kürtlerin Babası olarak adlandıracak kadar seviyorlardı.¹

Çalışmanın genelinde Sultan Hamid'in merkezileşme siyasetinin Kürtler üzerinde temsilcisi olan Hamidiye Alayları ve Aşiret Mektepleri hakkında değerlendirmeler yer alacaktır. II. Abdülhamit'in bizzat öncülük ederek Müşir Zeki Paşa'ya kurdurduğu

* Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mehmeteminsentarih@gmail.com

¹ Metin Heper, *The State and Kurds in Turkey*, Palgrave Macmillan, New York, 2007, s. 40.

Hamidiye Alayları ve 1892'de Aşiret-i Mektebi Hümayun gibi kurumlar Kürtlerin merkezi otoriteye bağlanmasında etkili olmuştur.

Çalışmada, bu iki kurum üzerinden yola çıkılarak Sultan Hamid'in Kürt politikası hakkında genel bir çerçeve çizilecektir.

1.Hamidiye Alayları

II. Abdülhamid, 1876 yılında tahta geçmesi akabinde ülkede birlik, beraberlik ve huzurun tesisi için seleflerinden farklı metotlar denedi.² Abdülhamid'in selefleri, göçerlerin yerleşikliğe geçmesini ve aşiret yapılarının çözülmesini amaçlamışken, II. Abdülhamid, bu genel yönelime ters düşer gibi görünen önlemlere başvurdu. II. Abdülhamid tahta geçtikten sonra bölgedeki gelişmelerden habersiz olduğu için ilk etapta Doğu'da yaşayan Kürtlerin kendi içinde özerk bir yapıda devam etmesine pek ses çıkarmadı.³ Fakat özellikle Berlin Antlaşmasınının 61. Maddesine göre Ermenilere iyileştirme ve reform adı altındaki gelişmeler II. Abdülhamid'i bu fikrinden vazgeçirdi.⁴ Abdülhamid'in zihin dünyasında Ermenilere karşı Kürtlerle işbirliği anlayışı oluşmaya başladı. Bu amaçla 1891 yılında İmparatorluğun Doğu eyaletlerini denetlemek üzere Kürt aşiret reislerinin yönetiminde bir aşiret milisi, yani bir tür jandarma kuvveti oluşturuldu. Bu milislere, sultanın adı verildi: Hamidiye.⁵

Hamidiye, Rusların Kazaklar örneğinden yola çıkılarak kuruldu.⁶ Bu alaylarının kuruluş gerekçeleri müelliflerin bakış açılarına göre farklılık arz etmektedir. Bu müelliflerden Lazarev, *Kürdistan ve Kürt Sorunu* isimli eserinde alayların kuruluş gerekçesini şöyle açıklamaktadır:

*"Hamidiye Alayları ile Kürtleri Rusya karşısında güçlü bir askerî siper, İran'a karşı saldırı aracı durumuna getirme amacı yanında önemli amaçlarından biri de, Kürt başıbozuklarının önünü almak, Kürtleri Türk idarî makamlarının sıkı gözetimi altında durmaya alıştırmaktır. Bununla birlikte, Hıristiyan ulusal azınlıkların, özellikle de Ermenilerin yükselen özgürlük hareketlerine karşı kullanmak amacıyla kuruldu."*⁷

Lazarev'in Hamidiye Alayları kuruluş gerekçesine Ahmet Akgündüz de katılmıştır. Akgündüz, Ruslara karşı bir savunma hattını oluşturma fikri amacını güden, İslam kardeşliğini ön plana çıkaran Korucu Sistemi'nin temelini oluşturduğunu ifade

² Martin Van Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 285.

³ Cevdet Ergül, *II. Abdülhamid'in Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları*, Çağlayan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 35.

⁴ Wadie Jwaideh, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*, İletişim Yayınları, çev: İsmail Çekem-Alper Duman, İstanbul, 2006, s. 156.

⁵ Martin van Bruinessen, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 285.

⁶ Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 286.

⁷ M.S Lazarev, *Emperyalizm ve Kürt Sorunu*, (Çev: Mehmet Demir Özge), Özge Yayınları, Ankara, 2003, s. 151.

etmektedir.⁸ Hamiye Alayları ile ilgili bir çalışma yapan Bayram Kodaman'ın yaklaşımı:

*"Hamidiye Alaylarıyla, asayişin bozulmasına neden olan aşiretlerin denetime alınması, Ermenilerin hareketlerine karşı durulması, olası bir Rus-Osmanlı savaşında aşiretlerin Ruslara karşı kullanılması, yabancı devletlerin aşiretleri kışkırtmalarının denetlenmesi amaçlanıyordu"*⁹ şeklindeydi.

Hamidiye(Aşiret) Alayları'nın kurulması 1891 yılı içerisinde tasarlanmış ve o yıl içinde teşebbüse geçilmiştir.¹⁰ Bu alayların teşkilatlandırılmasında IV. Ordu kumandanı Müşir Zeki Paşa, Anadolu Islahat-ı Umumi Müfettişi Mehmet Şakir Paşa, Teftiş-i Askerî Komisyonu üyesi Miralay İbrahim Bey görev almıştır.¹¹ Hamidiye Alayları'nın kuruluş nedenine aşiret mektebinden mezun olan Hasan Sıdık Hayderani'nin yaklaşım tarzını kaleme alan Osman Aytar:

*"Sultan Abdülhamid'in fikir ve düşüncelerine önem verdiği, Şeyh Şamil'in torunlarından Müşir Mehmet Zeki Paşa, Van, Erzurum ve Bitlis taraflarına yaptığı bir seyahat dönüşünde Padişahın Anadolu'yu nasıl buldu sorusuna şu cevabı verir: Padişahım, Anadolu her bakımdan tamamen ihmal edilmiştir. Hududumuzun öbür tarafındaki Moskoflarsa, bize örnek teşkil edecek derecede gayret göstermektedirler. Mesela bir Kazak teşkilatları var ki, hakikaten örnek alınmağa değer. Ruslar, hudutları içindeki aşiretlerden çok istifade ediyorlar. Bunları silâh altına almıyorlar ama yılda bir buçuk ay belli bir yerde topluyorlar, telim ve terbiyeye tabi tutuyorlar ve sonra hepsini yine serbest bırakıp evlerine gidiyorlar. Bağ, bahçe ve tarlalarında, sürülerinin başında çalışma imkânı veriyorlar."*¹² Hayderani, Zeki Paşa'nın bu raporundan sonra padişahın emri ile İbrahim ve Kerim Paşaların öncülüğünde Hamidiye Alayları'nın kurulduğunu ifade eder. Sultan Abdülhamid de alayların kuruluşunu Doğu'da büyük devletlerin desteğiyle hareketlenen Ermenilere karşı kurulduğunu ifade etmektedir.¹³

1891 yılında Hamidiye Alaylarına katılmayı kabul eden aşiret reisleri ve oğulları İstanbul'a davet edildi. İstanbul'a gelen Kürt aşiret reisler İstanbul'da yaklaşık bir ay süreyle ağırlandı. Bunlara Sultan tarafından çeşitli rütbelere, nişanlar hediye ve para

⁸ Ahmet Akgündüz, *Güneydoğu Meselesi ve Çözüm Yolları*, Osmanlı Araştırma Vakfı, İstanbul, 1994, s. 35.

⁹ Bayram Kodaman, *Sultan Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, TKAE Yayınları, Ankara, 1987, s. 36.

¹⁰ Heper, *The State and Kurds in Turkey*, s. 40.

¹¹ Nazmi Eroğlu, "Güneydoğu Sorunu ve Hamidiye Alaylarına Dair Birkaç Belgede Anlatılanlar", *Köprü Dergisi*, S. 98, İstanbul, 2007, s. 68, Kemal Burkay, *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan*, Deng Yayınları, İstanbul, 1997, s. 403.

¹² Osman Aytar, *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna*, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992, s. 54.

¹³ Sultan Abdülhamid, *Siyasi Hatırlarım*, Dergah Yayınları İstanbul, 1975, s. 83-85.

verilerek devlete olan hem saygılarını oluşturmak hem de bağlılıklarını sağlama teminatı meydana getirildi.¹⁴

Hamidiye Alayları'nın kurulması iki bölgede gerçekleştirildi. İlki Erzurum diğeri ise Urfa bölgesidir. Alayların merkezî ise Erzincan oldu. Bu bölgelerde yüz civarında aşiret alaylarının kurulduğu görülmektedir. Bunların içerisinde en güçlü aşiret birliği Doğu'da Hasenalı Aşireti reisi Mustafa Bey ile Urfa bölgesinde Milli Aşireti reisi İbrahim Paşa'dır.

Hamidiye Alayları, müelliflerin de ifade ettiği gibi Doğu'da düzenin sağlanması, Ruslara ve Ermenilere karşı bir müdafaa hattı oluşturulması için kurulmuştur. Hamidiye Alayları kurulduktan sonra özellikle Abdülhamid'in istediği bir biçimde görevini yerine getirirken, ilerleyen zamanlarda meydana gelen gelişmeler mukabilince bir takım bozuklukları da beraberinde getirdi. Hamidiye Alayları içerisinde önemli bir yere sahip olan aşiret ileri gelenleri ve ağalar bu alaylar sayesinde güçlerine güç kattıklarını da ifade etmek gerekir

İsmail Beşikçi ise Hamidiye Alayları'nın kuruluşunu, derebeyliğin geniş çapta kökleşmesine sebep olduğunu iddia etmektedir.¹⁵ Alayların kurulmasının akabinde özellikle yöneticilerin etkisiyle bu alay komutanlarına çeşitli hediyelerle bağlılıkları pekiştirildi. Örneğin Ağrı Bölgesi'nde çok önemli bir yere sahip Tutak arazileri Öztürk ailesine, yine Cizre yöresi İbrahim Paşa'ya armağan edilmiştir.¹⁶

Geniş yetkilerle donatılan bu birlikler içte amaçlanan disiplin ve düzeni kurmaya çalışmış, dışarıya karşıda özellikle Ruslarla yapılan savaşlarda büyük yararlıklar göstermiştir. Ancak daha sonraki yıllarda gerek Avrupalı devletlerin baskısı, gerekse de İttihat Terakki Partisi'nin alayları ortadan kaldırma isteği nedeniyle 1909 yılından sonra alaylar önce silahsızlandırılmış, daha sonra bir kısmı düzenli ordu saflarına kaydedilirken kalanlarda zaman içerisinde tasfiye edilmiş oldu.¹⁷ Bu süreçte Hamidiye Alayları ile İttihatçılar arasında isyan ve çatışmalara varan olaylar yaşanmıştır.

II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra teşkilatın mahiyeti ve adı değişmiştir. Hamidiye ismi 1910 yılında İttihat ve Terakki Partisi tarafından son yapılan düzenleme ile Aşiret Hafif Süvari Alayları ismini almış daha sonra çıkarılan nizamname ile 1910 yılında ortadan kaldırılmıştır.

Sonuç olarak, Hamidiye Alayları, kuruluş amacı nedeniyle görevini yerine getirirken bunun yanında Kürtlerin Osmanlı Devleti'yle kaynaşmasını ön plana çıkarmıştır. Özellikle bu alaylara ilgi gösteren Kürt aşiretleri, onlara verilen haklar neticesinde bölgesindeki asayişini sağladığı gibi Ruslara ve Ermenilere karşı devletin

¹⁴ Burkay, *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan*, s. 404.

¹⁵ İsmail Beşikçi, *Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992, s. 127.

¹⁶ İsmail Beşikçi, *Kürt Toplumuna Üzerine(1971'den Önceki Yazılar)*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1993, s. 98.

¹⁷ Bruinessen, *Ağa, Şeyh, Devlet*, s. 295.

yanında yer almışlardır. Hamidiye Alaylarının oluşturulmasının olumlu yanlarının yanında bir de olumsuz yanları da dikkat çekmektedir. Bu olumsuzlukların başında da bazı aşiretlerin parçalanmasına sebep olduğu gibi bazı aşiretlerinde güçlenmesini sağlamıştır. Bu aşiretlerin başında da Milli Aşireti ve onun lideri İbrahim Paşa gelmektedir. Sultan Hamid bir devlet politikası olarak İslamcılık siyaseti güderek, Doğu'da yaşayan Müslüman olan Kürtleri devletle barıştırmıştır. Dolayısıyla da Kürtler de Sultan Hamid'i baba olarak değerlendirmişler ve onu, o günden beri de günümüze kadar Bave Kurda yani Kürtlerin Babası olarak adlandırmışlardır.

2)-Aşiret Mektepleri

Sultan Abdülhamid'in Kürtlere yönelik politikasının iki numaralı ayağı olan Aşiret Mektepleri, 1892 yılında kuruldu. Kuruluşunda büyük emeği geçen Osman Nuri Paşa, Arap kabilelerin çocuklarının eğitimi için özel okul açılmasını Sultan'a teklif etmişti. Osman Nuri Paşa teklifinde, kurulacak bu okullarda yetişecek kabile reislerinin çocuklarının Osmanlı Devleti'ne sıkı sıkıya bağlı kalacağını ifade ederek bu okulun öneminden bahsederek Sultan Hamid'den destek istedi. Aşiret okullarına alınacak Arap aşiretlerinin çocukları eğitim yoluyla kazanılabilecek, bunları idari görevlere tayin ederek bölgedeki Arap kabileleri, daha rahat bir şekilde denetim altına alınabilecekti. Osman Nuri Paşa'ya göre aşiret reisi ve şeyhlerin çocukları, babalarından sonra şeyh olmak yerine devlet memuru olacaklar, devletin buralardaki hâkimiyet ve tesiri artacaktı.¹⁸

Yukarıda da belirtildiği gibi Arap aşiretleri için açılan Aşiret Mektebi'ne, Hamidiye Alayları'nda yer alan Kürt aşiret reisleri büyük ilgi gösterdi. Çocuklarını bu mektebe vererek Sultan Abdülhamid'e yakınlık kazanmayı ve bölgelerinde itibarlarını artırmayı yeğledirler. Bunun için Şakir Paşa'yı aracı koydular. Sultan da, bu aşırı isteklere kayıtsız kalmadı. Cibranlı, Zeylan, Celali, Şemski ve Saraçlı Kürt aşiretlerinden okula talebe alındı. Böylece artık aşiret reislerinin çocukları da Aşiret Mektepleri'nde eğitim alma hakkı kazandılar.

Bu okul, aşiret reislerinin çocuklarının Hamidiye subayı olarak yetiştirilmesi için hedefi daim kılınmıştı.¹⁹ Hasan Ali Koçer, Aşiret Mektepleri'nin kuruluşunu şöyle açıklamaktadır:

*"Aşiretler halkının maarif ve medeniyetin feyizlerinden faydalanmasını sağlamak, saltanata olan bağlılıkları ile din ve kanun yönlerinden mükellef oldukları vazife duygularını kuvvetlendirmek gayreti gütmektedir. Bunun dışında aşiret büyüklerinin çocuklarını bu okul aracılığı ile İstanbul'da adeta rehin gibi bulundurarak, onların yabancı tesirleriyle, muhtemel ayaklanmalarının önlenmesi düşünülmüştü"*²⁰ diye

¹⁸ Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, C.III, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 1977, s.1182.

¹⁹ Kodaman, *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, s. 56.

²⁰ Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu*, MEB, Ankara, 1970, s. 157.

belirterek merkezi otoritenin güvenilirliğini artırmanın yanı sıra ayaklanacak aşiretlerin gardlarını düşürme amacı taşıdığını nitelemiştir.

Okulda, yeterli sayıda subay yetiştirilememesi durumunda aşiret reislerini subay kadrosuna atanması öngörülmüyordu. Ayrıca aşiret mektebinde yetiştirilen subayların yanı sıra bu alayların eğitimi için düzenli ordunun süvari subaylarının tayin edileceği belirtilmişti.²¹ Bunun yanı sıra alay ve bölük komutanlarının mutlaka ordu içinden atanması, bunların altında kalan rütbelere de aşiret reisleri arasından atama yapılması kararlaştırılıyordu.²² Aşiret Mektebi'nin ders programı talebenin hilafet-i İslâmiye ve saltanatı Osmaniye'ye olan hürmet ve muhabbetlerini artıracak muhtevada olacaktı. Kısaca okul, Osmanlı saltanatına bağlılığı artırmayı hedeflemişti.²³ Aşiret Mektebi Hümayun veya Aşiret Okulu'nun kurulmasının bir diğer amacı Kürt göçebelerle merkezi yönetim arasındaki otonom bağlarını güçlendirmektir.²⁴ Birisi İstanbul'da, diğeri Bağdat'ta oluşturulan ve sadece aşiret reislerinin çocuklarına ayrılan bu okullar, kendine has eğitimiyle, Kürtlerin eğitim ve kültürel sahalarda gelişimlerine imkân sağlamıştı.²⁵ Ayrıca, Kürt Beylerinin çocuklarının bu vesileyle İstanbul'da el altında bulundurulması, aynı zamanda onların merkezi otoriteye karşı bağlılıklarını kuvvetlendirmek ve muhtemel isyanlarını önlemek için de güzel bir tedbir teşkil etmişti.²⁶ Bu okullardan mezun olan gençler, branşlarına göre değişik görevlerde bulunmaya hak kazanıyorlardı.²⁷

İlk etapta Kabataş'da bulunan Esmâ Sultan Sarayının Aşiret Mektebi olarak kullanılması Sultan'ın bu okula verdiği önemi göstermektedir.²⁸ Okulun müfredatı II. Abdülhamid'in görüşlerine uygun olarak düzenlenmişti. Bu okulda din bilgilerinin yanı sıra askerlik sanatı da öğretiliyor burayı bitirenler harp akademisine gönderiliyordu.²⁹ Başlangıçta iki yıllık öğretim programı, daha sonra beş yıla çıkarıldı. Okulda Kur'an-ı Kerim, fıkıh, ilmihal gibi din ilimleri yanında, fen ilimleri, Fransızca, Türkçe, coğrafya, tarih, edebiyat ve askerî dersler de okutuldu.³⁰

Aşiret Mektebi Nizamnamesinde, okulun tüm giderlerinin Maarif Nezareti tarafından karşılanacağı belirtilmesine rağmen masrafların Darüşşafaka tarafından

²¹ Sait Ebiñç, *Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 101.

²² Ebiñç, *Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet*, s. 101.

²³ Muhlis Köyüncü, *Aşiret Mektepleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 16.

²⁴ Reşat Kasaba, *Dünya, İmparatorluk ve Toplum*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, s. 165.

²⁵ İsmail Çolak, *Son İmparator Sultan Abdülhamid Han'ın Gizemli Dünyası*, Nesil Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 94.

²⁶ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara, 1988, TTK, s. 135.

²⁷ Ahmet Kahraman, *Kürt İsyanları, Tedip ve Tenkil*, Evrensel Basım ve Yayın, İstanbul, 2003, s. 47.

²⁸ Ergül, *II. Abdülhamid'in Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları*, s. 39.

²⁹ Altan Tan, *Kürt Sorunu*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 104.

³⁰ Tan, *Kürt Sorunu*, s. 104.

üstlenilmesi sağlanmıştır.³¹ Aşiret Mektebi'nde henüz ilkokul seviyesinde olan ve hiçbir bilgi almamış çocuklar için uygulanan program ağırdı. Okula ise sadece on iki ile on-altı yaşları arasında kabul ediliyordu.

1907 yılına gelindiğinde artık aşiretler çocuklarını bu okullara göndermediler, gönderdiler ise de göndermiş oldukları kendi çocukları değildi. Enver Ziya Karal okulun kapanma sebebi olarak aşiret mektebi talebelerinin kendilerine verilen yemekleri beğenmemeleri üzerine 1907 yılında isyan etmelerini ileri sürmekteyse de birçok kaynakta bu okullarda Kürt Milliyetçilik hareketlerinin yaygınlaşması sonucu 1906 yılında kapatıldığı belirtilmektedir.³² Olumsuz birçok propaganda sonucunda böyle-sine yüksek amaçlı bir okul kapatıldı. İki yıl sonra Abdülhamid de etkisiz hale getirildi ve tahttan indirildi.

SONUÇ

XIX. yüzyılın bir siyasi temeli olan İslamcılık politikası Osmanlı devletini yıkılmaktan kurtarmak için ortaya atılmış bir argüman olarak Abdülhamid'in Osmanlı egemenliğinde yaşayan Kürt topluluğu için kullandığı en nihai hedefti. Sultan Abdülhamid Han, İslamcılığın gereği olarak Kürtlerin devlete bağlılığını sağlamak için iki anekdot üzerinde durdu.

Bu iki anekdot Kürtlerin huzur ve mutluluğunu hedeflemesinin yanı sıra Doğu'da asayişin sağlanmasını da kendisine ülkü edindi. Taşındığı birleştirici vasfı iyi kullanan Sultan Abdülhamid Han, bilhassa Kürtlerin devlete olan sadakatinden yararlanmak ve Doğuda meydana gelebilecek olası bir Ermeni-Rus işbirliği karşısında tampon bir askeri garnizon kurulmasını hedefledi. Bu askeri misyonun paydasında Kürt aşiret reislerinin liderlik yapacağı Hamidiye Alayları adı verilen küçük birlikler yer almaktaydı. Bahusus, bölgede Ermenilere ve Ruslara karşı sağlanan bu ittifak Kürtleri ikinci kez devletin varlığına inandırıyordu.

Sultan Abdülhamid'in Kürtler için ikinci politikası olan Aşiret Mektepleri ise Kürt aşiret liderlerinin çocuklarını devlet kontrolünde tutmak ve Osmanlı Devlet geleceğini, büyüklüğünü öğretmek için açılan okullardı. Bu okullarda eğitim alan aşiret çocukları, hem iyi birer alay komutanı eğitimi aldığı gibi yerlerine gittiklerinde Osmanlı devletine bağlı iyi birer yurttaş kisvesi kazanması açısından önem taşı-maktaydı.

Sonuç olarak yukarıda belirtilen iki kurum karşılıklı iyi niyet teması altında incelendiğinde karşımıza çıkan en önemli sonucun Abdülhamid Han'ın İslamcılık politikasının temelini Kürtler sayesinde bir neticeye kadar yürüttüğü; Kürtler açısın-

³¹ Nazmi Sakallıoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s. 369.

³² Enver Z. Karal, *Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907*, C.VII Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s. 401.

dan değerlendirildiğinde ise devletin sağladığı bu sevgi ve saygı çerçevesinde Kürt halkı, devlete yeniden bağlılık hissi taşımışlar ve tüm bunun yanında bu hissiyatı sağlayan Abdülhamid'e özel bir sevgi besleyerek günümüze kadar II. Abdülhamid'e Kürtlerin babası anlamında olan Bave Kurda ünvanı vermişlerdir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, Ahmet, *Güneydoğu Meselesi ve Çözüm Yolları*, Osmanlı Araştırma Vakfı, İstanbul, 1994.
- Aytar, Osman, *Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna*, Medya Güneşi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Beşikçi, İsmail, *Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1992.
- Beşikçi, İsmail, *Kürt Toplumuna Üzerine(1971'den Önceki Yazılar)*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 1993.
- Bruinessen, Martin van, Ağa, Şeyh, Devlet, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- Bruinessen, Martin van, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
- Burkay, Kemal, *Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan*, Deng Yayınları, İstanbul, 1997.
- Çolak, İsmail, *Son İmparator Sultan Abdülhamid Han'ın Gizemli Dünyası*, Nesil Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Ebinç, Sait, *Doğu Anadolu Düzeninde Aşiret-Cemaat-Devlet*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.
- Ergül, Cevdet, II. Abdülhamid'in Doğu Politikası ve Hamidiye Alayları, Çağlayan Yayınları, İstanbul, 1997.
- Eroğlu, Nazmi, "Güneydoğu Sorunu ve Hamidiye Alaylarına Dair Birkaç Belgede Anlatılanlar", *Köprü Dergisi*, S. 98, İstanbul, 2007.
- Ergin, Osman Nuri, *Türk Maarif Tarihi*, C.III, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul, 1977.
- Heper, Metin *The State and Kurds in Turkey*, Palgrave Macmillan, New York, 2007
- Jwaideh, Wadie, *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi Kökenleri ve Gelişimi*, İletişim Yayınları, çev: İsmail Çekem-Alper Duman, İstanbul, 2006.
- Kahraman, Ahmet, *Kürt İsyanları, Tedip ve Tenkil*, Evrensel Basım ve Yayın, İstanbul, 2003.
- Karal, Enver Z, *Osmanlı Tarihi, Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri 1876-1907*, C.VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Kasaba, Reşat, *Dünya, İmparatorluk ve Toplum*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.

- Kodaman, Bayram *Sultan II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*, Türk Kùltürü Araştırma Ens. Yayınları, Ankara, 1987.
- Kodaman, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, TTK, Ankara, 1988.
- Koçer, Hasan Ali, *Tùrkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu*, MEB, Ankara, 1970.
- Koyuncu, Muhlis, *Aşiret Mektepleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
- Lazarev, M.S, *Emperyalizm ve Kürt Sorunu*, (Çev: Mehmet Demir Özge), Özge Yayınları, Ankara, 2003.
- Sakallıoğlu, Nazmi, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Sultan Abdülhamid, *Siyasi Hatıralarım*, Dergah Yayınları İstanbul, 1975.
- Tan, Altan, *Kürt Sorunu*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.